

UN DOCUMENT: “PALATUL SUȚU” DE RADU D. ROSETTI

Marian Constantin

În cursul anului 2010, Muzeul Municipiului București a intrat în posesia unui manuscris achiziționat la o licitație de profil, intitulat “Palatul Suțu”, datat 27 iunie 1949 și semnat Radu D.Rosetti. Cel care l-a oferit spre vânzare a relatat că autorul îl concepușe în vederea unei conferințe radio care însă nu s-a mai ținut, astfel încât documentul a rămas inedit.

Cu privire la conținutul acestuia, vom preciza că textul nu are ambiții științifice, caracterul său popularizator conferindu-i un aer nepretențios și menținându-l în limitele unui narativism agreabil. De altfel, și această scriere poate fi înregistrată pe linia literaturii superficiale a lui Radu D.Rosetti (1874-1964), de profesie avocat, afirmat ca scriitor minor care, conform lui George Călinescu, “inaugurează la noi o poezie diletantistă, de tribunale și barou, constând în dueli și epigrame, în madrigaluri și romanțe tremolate.”¹ Opera sa prolifică se remarcă prin locvacitate, improvizații și uneori printr-un dramatism cu accente caragealești. Appreciate au fost mai ales însemnările sale din călătorii în străinătate, în care obiectivitatea spontană, insolitul cotidianului și amănunțele prozaice se îmbină cu fantezia și meditația mărunță. Călinescu, analizându-l într-un fel pitoresc, pune pe seama “vieții accidentate” a scriitorului-avocat creația sa “mic-romantică și cvasi-proletariană”. Reproducem cele câteva rânduri biografice despre Radu D.Rosetti, pentru amuzanta percepție călinesciană: “Prin divorțul părinților, trecut în grija unor bunici, apoi a unui altuia, schimbă des băncile școlare (...) fără a termina cursul superior, motiv pentru care, după ce a fost corector la “Adevărul”, copist la R.M.S., a plecat la Bruxelles, orașul diplomelor facile. A avut trei soții: Elena Bacaloglu din București, Marioara Naumescu din Ploiești și Lucreția Cristescu n.Coroii din Bârlad, ultima - ținută de boală, în pat, 20 de ani din cei 21 de conviețuire. Bătrân, trăia într-o mansardă și, în așteptarea morții și a cremațiunii, ținea în odăiță urna funerară cu inscripția nedată “Radu D.Rosetti, decedat 19...”.”²

Trebuie remarcat totuși că informațiile din textul despre palatul Suțu sunt, în mare măsură, corecte, bazate fiind pe experiența personală, pe amintiri ale apropiaților

1. George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediția a doua, revăzută și adăugită, ed. Minerva, București, 1986.

2. *Idem*.

și, desigur, pe lecturi mai vechi: presa mondenă din sec. al XIX-lea (Claymoor, Ulysse de Marcillac), “Bucureștii vechiului regat” de Gh.Costescu, “Bucureștii de altădată”, de C.Bacalbașa ș.a. Desigur, elementele diletantiste nu lipsesc, cele mai flagrante privind pe ziditorul edificiului, data ridicării palatului, mici detalii despre lume și fapte.

Îndoilele noastre nu privesc, așadar, într-atât conținutul, cât anul elaborării manuscrisului (1949). Credem că, după 1948, anul venirii la putere a comuniștilor, este puțin probabil ca Rosetti să fi redactat un text admirativ despre vechiul regim, în care să se vorbească cu nonșanță despre familia princiară, boieri, viața luxoasă a protipendadei bucureștene de odinioară. Să amintim că la 11 mai 1949 începuse să funcționeze primul post de radiodifuziune din țară, iar din 23 mai 1949, data decretul de organizare și funcționare a Radiodifuziunii, instituție cu accentuat rol propagandistic, controlată de regimul comunist.³ Presupunem, de aceea, că este posibil ca, în elaborarea manuscrisului, autorul să fi însemnat notițe din anii precedenți și să fi încercat o reactualizare a lor în 1949 când, totuși, evenimentele rapide legate de amintita radioficare să fi zădărnicit răspândirea pe calea undelor a textului.

Pentru o mai corectă informare a cititorului, dar și pentru evitarea altor aproximații, vom însoți rândurile documentului lui Radu D.Rosetti de notele noastre, având ca principală sursă de comparație studiul mai elaborat al lui Emanoil Hagi-Mosco, “Palatul Suțu și cei care l-au locuit” (datat 9 mai 1956), apărut în volumul “București. Amintirile unui oraș. Zidiri vechi. Ființe dispărute.”⁴

Cu aceste scurte lămuriri preliminare, reproducem textul lui Radu D.Rosetti, fie și numai pentru savoarea istorisirii, perspectiva pitorească asupra climatului cultural și a tipurilor umane din secolul al XIX-lea.

„Cu ocazia prelungirii bulevardului Brâncoveanu, descriind acum câțiva ani vechea Bazacă,⁵ originalul bazar în aer liber, pe cale de-a fi desființat, sfârșeam așa: „Se apropia ora camuflajului și negustorii își transportă marfă în micile încăperi din spatele tarabelor.

Iar peste câți-va (sic!) ani va veni întunericul cel mare, al trecutului, când trecătorii de pe Bulevardul nou și luxos, ce va lua locul ulicioarei cu caldarâm, nici nu vor ști că pe asfaltul pe care calcă a fost odinioară Bazaca. Afară de câți-va șoareci de bibliotecă, ce vor scormoni ceasloavele prăfuite, grăitoare de alte vremuri.”

Și iată că proorocirea s’a împlinit mai degrabă de cum prevedeam. O firmă mare,

3. v.Gh.Parusi, *Cronologia Bucureștilor (1459-1989): zilele, faptele, oamenii Capitalei de-a lungul a 530 de ani*, ed.Compania, 2007, pp.661,662.

4. Ed.Fundației Culturale Române, 1995. (Ediție îngrijită de Ștefan Pleșia, Dan Pleșia și Mihai Sorin Rădulescu. Cuvânt înainte de Paul Cernovodeanu).

5.Bazar bucureștean, numit așa după ulița Bazaca, la capătul dinspre Dâmbovița al căreia, între 1842-1843, a fost construit sediul Primăriei, după planurile arhitectului Xavier Villacrosse. În 1870, arhitectul M.Căpităneanu a executat podirea uliței Bazaca (cf.Gh.Parusi, op.cit., pp.223 și 311).

de tablă, vizibilă de departe, proptită chiar pe tinicheaua ruginită care indica bătrânele dughene, și pe care acum scrie Sindicala, a modernizat praveștița într-o zi, iar caldarâmul îngust pe care se'nșira (sic!) odinioară măsuțele cu renumitele bazmale multicolore a făcut loc unui trotuar lat prin dreptul căruia trec automobile gomotoase.

Acum a venit rândul prelungirii Bulevardului Brâncoveanu⁶ și în partea opusă, spre Universitate, și în hărmălaia dărâmării imobilelor, și-a forfotei lucrătorilor ce s'opintesc să mute șinele tramvaiului, gândul meu se'ntoarce iar spre trecut, oprindu-se mai ales la Palatul Șuțu, a cărui perspectivă, din cauza alinierii, s'a schimbat aproape cu totul.

Clădit acum aproape o sută de ani,⁷ de beizadeaua Grigore Șuțu,⁸ pe ulița botezată a Colții, pe locul Racovițoaiei,⁹ cam peste drum de Turnul Colței, ridicat de soldații lui Carol al XII-lea, regele Suediei după înfrângerea suferită în lupta cu Petru cel Mare al Rusiei, palatul Șuțu avea în față biserița Colței, fost în curtea spitalului înființat de spătarul Mihail Cantacuzino – cel care a ridicat și mănăstirea Sinaia - și eșit acum, prin lucrările edilitare de care-am pomenit, la stradă.

Declarat Monument național din cauza arhitecturilor lui unice, a adăpostit rând pe rând când pe ziditorii lui, când pe Generalul Averscu, după războiul din 1918, când un sector al Primăriei Capitalei, până mai zilele trecute Banca Chrisoveloni.

Acum s'a mutat în el.....¹⁰

În copilăria mea îi vizitam, Dumineca, muzeul zoologic din grădină, pus la dispoziția publicului, și căscam ochii mari la diferitele păsări exotice și la numeroasele jivine dindărătul gratiilor de fier; dar ce mă minuna mai mult era arapul¹¹ dela intrarea castelului, îmbrăcat cu zaruhii în picioare cu fustanelă cusută cu fir de aur, încins

6. Vechea uliță a Colței, redenumită Bulevardul Ion C.Brătianu. "După 1940 (...) a fost rebotezat, după mersul vremurilor, în câteva rânduri: Regele Albert al Belgiei, Constantin Brâncoveanu, 1848 și, după 1989, din nou Brătianu." (Gh.Parusi, *op.cit.*, pp.603 și 618).

7. Dacă luăm de bună datarea manuscrisului lui Rossetti (1949), atunci, din expesia "acum o sută de ani" se poate înțelege că Palatul Șuțu a fost clădit spre 1850. Or, se știe, edificiul a fost construit între 1833-1835, de arhitecții Konrad Schwink și Johann Veit.

8. Grigore Șuțu (1829-1893) a fost numai moștenitorul palatului, adevăratul ctitor fiind tatăl său, Constantin (Costache) Șuțu (1799-1875), mare dregător, căsătorit cu Ruxandra Racoviță (vezi și nota următoare).

9. Ruxandra Racoviță (? - 1866), descendentă prin Dumitrașcu IV Racoviță, din Dumitrașcu I Racoviță, căsătorit, la sf. sec. al XVII-lea, cu Ilinca, fiica Spătarului Mihail Cantacuzino, ctitorul bisericii Colțea. Ruxandra Racoviță a fost căsătorită în 1816 cu Constantin Șuțu, fondatorul palatului și moștenitor al proprietății Racovițenilor.

10. Text lipsă. Încă spre sfârșitul secolului al XIX-lea, etajul clădirii a fost închiriat Sfatului Orășenesc. Moștenitorii lui Grigore Șuțu, la rândul lor, au închiriat palatul sau l-au vândut, după cum urmează: în 1916, aici își stabilise sediul guvernatorul militar (german) al Bucureștiului; în anii '20 era sediu al Primăriei; între 1932-1942 a fost vândut băncii Chrissoveloni, iar între 1942-19448, în el a funcționat C.E.C.-ul (cf.Gh.Parusi, *op.cit.*).

11. Emanoil Hagi-Mosco (op.cit., p.97) îl pomenește pe Soliman "un arap tinerel, adus din Constanatinopol, îmbrcat turcește", care ajută la urcarea și coborârea stăpânilor săi din trăsură.

peste mijloc cu'n brâu în care erau înfipte două pistoale și având la șold un iatagan strașnic. Mai avea în vechiul București unul la fel Petrovici Armis, ¹² bogătașul cu casa cu gang dela începutul străzii Doamnei.

Ce făcea mai ales poezia Palatului Șuțu era două porți monumentale împodobite cu câte doi lei auriți ce țineau în labe câte-un soare aurit și el, mare cât o roată de car.

Blazoanele acestea dădeau cașeu ¹³ încăperii, și dispariția lor, înlocuite acum cu un grilaj meschin de fier, transportat prea aproape de clădire, dă trecătorului ce-a contemplat cândva palatul în splendoare, starea de melancolie ce m'a cuprins și pe mine.

Îmi spunea odată generalul Gogu Văleanu că la clădirea acestui palat nu figura pe porți soarele, ci emblema Șuțuleștilor, ¹⁴ arătare care a indispus pe Cuza Vodă, la venirea lui pe tron, fiind-că aducea cu stema țării. ¹⁵ A trimes vorba lui Șuțu s'o dea jos. Dar beizadeaua, bătos, n'a dat ascultare dorinții fostului colonel și-atunci Domnitorul a dat ordin pompierilor s'o smulgă peste noapte. ¹⁶ De necaz, Șuțu a înlocuit-o cu un ornament inspirat dela Sublima Poartă. Carol I, mai îngăduitor, a cedat, la venirea lui în țară, stăruinții strănepotului lui Mihail Șuțu, să-și pună emblema familiei pe imobil, care a și fost înălțată la locul ei, însă numai pe casă – leii și soarele rămăseseră pe porți, ¹⁷ din cauza efectului pe care'l făceau asupra publicului.

Mai era renumit acest palat pentru balurile strălucite ce se dădeau în el de câte-va ori pe an. Șuțuleștii ¹⁸ se întreceau cu Oteteleşenii care să organizeze serbările cele mai reușite. ¹⁹ Se pare că, din cauza „Prinției” cei d'întâi erau mai tari. A fi invitat la bal la Șuțu era o onoare, o indicație că faci parte din protipendadă. Democrația era reprezentată numai prin ofițeri, mai ales de cavalerie, pe alese. Erau înșirați la scară și ofereau brațul doamnelor, conducându-le în saloane.

Înainte de data balului, comandantul pieții Capitalei, făcea repetiție cu fericiții muritori admiși la concurs și nu reușeau la examen decât cei cari

12. Ștefan Petrovici-Armis, descendent al unei familii din Arvanitohori, înnobilită la începutul secolului al XIX-lea

13. „cașeu” din fr. “cachet” = pecete, aici în sensul de “caracter”, “identitate”, “farmec ascuns”.

14. Emanoil Hagi-Mosco, op.cit., p.105: “Soarele susținut de cei doi lei reprezintă stema familiei Racoviță, căreia aparținea (...) Ruxandra, soția lui Costache Suțu”.

15. Emblema familiei Suțu, care, într-adevăr, era “asemănătoare cu a țării, cum o purtau domnitorii, vulturul Munteniei, de o parte, zimbrul Moldovei, de alta” (Emanoil Hagi-Mosco op.cit., p.95), a fost de la început fixată pe casă, iar nu pe porți, cum relatează Rosetti.

16. Emanoil Hagi-Mosco, op.cit., p.95, susține că stema familiei a fost îndepărtată de pe palat de însuși Costache Suțu, sub presiunea lui Cuza-Vodă.

17. “execuția leilor cu soare nu (mai) corespunde originanului”, afirmă Hagi-Mosco, op.cit., p.95.

18. Soția lui Grigore Suțu, cu care s-a căsătorit la 16 noiembrie 1856, era Irina Mosco (1830-1891), fiica lui Ștefan Hagi-Mosco și a lui Zoe Băleanu (cf.E.Hagi-Mosco, op.cit., p.95).

19. Ioan și Elena Oteteleşeanu - proprietarii casei unde, la începutul secolului al XX-lea, a fost celebra terasă Oteteleşeanu, loc de întâlnire al artiștilor bucureșteni, peste care, în 1940, s-a ridicat Palatul Telefoanelor.

aveau cizmele cele mai fasonate, și uniforma cea mai frumoasă. Conversația era controlată și ea, mai ales în limba franceză. Un locotenent de dorobanți a fost îndepărtat fiind-că răspunsese la o întrebare vui în loc de ui. Urma darea notelor la meșteșugul cu care învăteau Polca, Mazurca, Cadrilul, Lansiolul, Valsul și Cotilionul cu galopul lui final, și tocmai la urmă se da verdictul. Camarazii din elită aveau intrarea prin invitații personale.

Balul cel mai renumit se dădea în seara Revellionului, și-atunci îl onora cu prezența chiar Domnul și Doamna Țării. Stăpânul casei înmănușat le eșea în întâmpinare la intrare, ținând în mână un policandru cu lumânările aprinse, urcând apoi scara da'ndăratelea, ca să lumineze calea înalților oaspeți. La ultima treaptă l-aștepta Șuțuleasa, înaltă și grasă²⁰ de două ori cât prințul, ceea ce făcea pe mucaliți să spună, când îi zărea împreună, Turcul și Cămila.

Un bufet bogat, cu bunătăți rare aduse din Constantinopol, era de rigoare și balul se sfârșea la ziuă cu Cotilionul indicat, după care fiecare musafir primea ca amintire câte un dar scump.

Cei ce fuseseră invitați se socoteau obligați să facă patronilor vizita de mulțumire, când prințul îi primea cu mănuși albe în mână, prințesa în rochie de gală, stând întinsă pe sofa.

Nu știu dacă marota purtării mănușilor albe la fiecare primire era în moravurile timpului, dar ceea ce-am aflat e că omul acesta mărunț și firav era de-o curățenie proverbială. După ploae nu se'ndura să treacă strada prin noroi, ci chema o droșcă să'l transporte până la tortuarul de peste drum, dând birjarului regulat cincizeci de bani – beizadeaua fiind răsplătită și cu'n „Sărut mâna”.

Ca oricare dintre noi, Grigore Șuțu avea și el o meteahnă: nu'și da seama de ridicol. Bunăoară, bucureștenii îl puteau vedea, tot cu mănuși albe în mână, plimbându-și cîțeaua în lesă și îndemnând-o în gura mare: kakarela, Lulu, kakarela.²¹

Dar culmea ridicolului era când Măria Sa, cum îl linguseau unii, pleca cu caleașca la Șosea, alături de scumpa-și consoartă, având la picioarele lor pe Lulu tolănită pe-o pernă, pe capră un vizitiu țigan cu niște mustăți cât toate zilele, lângă care se așeza un armăut îmbrăcat ca la operetă, iar la spate celebrul arap, cu pistoalele la brâu și cu lataganul în șold. Contrastul dintre femeea din trăsură, mare cât un munte și bărbatul prichindel de lângă ea era enorm. Parcă eșise la plimbare stăpâna cu maimuța ei.

Troteurii albi înhămați la originalul vehicul, făceau spume, și opritorii de argint ai

20. Probabil pentru a accentua comicul povestirii, Rosetti exagerează detaliile anatomice ale Irinei Șuțu. E.Hagi-Mosco o descrie ca “înalță, subțire, puțin adusă de spate, la bătrânețe...”

21. Este vorba de cel de-al doilea câine al familiei G.Șuțu, o femelă mops, numită Lula. Primul, “un pudel mare, alb, tuns pe porțiuni, așa cum se tund pe trepte unii arbuști din parcurile englezești...”, se numea Luți. (cf.E.Hagi-Mosco, op.cit., p.97).

hățurilor zornăiau zgomotos. Toată lumea, minunată, întorcea capul și saluta respectuos.

Vanitatea acestui boer era așa de mare, încât când pleca la Paris își lua caii și cei trei aghiotanți caraghioși cu el, ca să repete pe Champs Elisée și la Bois de Boulogne scena comică de pe Șoseaua Bucureștiului, având în capitala Franței, dublura vehiculului de pe malurile Dâmboviței. Se opreau locuitorii orașului lumină ca la urs, să vadă originalul spectacol. Nu'și permiteau un asemenea lux nici maharajahii Indiei.

În cele din urmă, spiritul mucalit al francezului a învins.

- *Et ta soeur*²² - a strigat într'o zi unul bine dispus.

*

În afară de-această nevinovată manie, Grigore Șuțu, foarte deștept, era un cărturar în toată puterea cuvântului, rafinat și cult, adunându-și cunoștințele nu numai în școlile pe cari le absolvise ci citind și toate cărțile pe care i le dăruise socrul său, Ștefan Hagi Moscu, primul traducător al cugetărilor lui Laroche Foucault și secretar la Eteriei. Unde-o fi acum Biblioteca pe vremea ei celebră? Grigore Șuțu o punea la dispoziția tuturor oamenilor de seamă ce ne vizita țara, și prietenia lui cu ei a adus de multe ori servicii micului regat dela gurile Dunărei.

Fastul s'a isprăvit și acum foștii stăpâni ai palatului din fosta uliță a Colței, își dorm somnul de veci alături în biserica de la Grebeni.²³

Când s'au aprins felinarele noului bulevard al Brâncoveanului, a apus și soarele Șuțuleștilor de pe porțile lor majestuoase, fără nădejde să mai răsară vreodată.

Radu D. Rosetti

București

27 iunie 1949.

SUMMARY

The article presents a description of the Shoutzou Palace, signed by the lawyer and writer Radu D. Rosetti (1874-1964). It seems that the text was initially prepared for a radio broadcasting that never took place. The data contained by the recount are in most part correct. However, the author of the article added some explanatory notes and comments based upon literary critic George Calinescu's perception of Radu D. Rosetti.

22. Înjurătură franțuzească, echivalentul autohtonului "cu tot neamul tău". E.H.-Mosco citează și el episodul, însă mai puțin exotic: "La Paris cam făcea senzație și m-aș mira ca spiritul caustic francez să nu fi găsit glume usturătoare, însă spuse cu duh, asupra aceluia alai,"

23. Hagi-Mosco (p.102) indică biserica din Sutești, județul Brăila, ca necropolă a familiei. Biserica Grebenul se afla pe moșia familiei Suțu din Râmnicul Sărat.